

Civiliserat eller ociviliserat – en aktuell fråga inför OS

I Kina talar man ibland i högtidliga sammanhang om sitt land som ”hövlighetens och anständighetens land” (li yi zhi bang). Kina var ju enligt det gamla synsättet centrum för den civiliserade världen medan omgivningen bestod av barbarer. Att omgivningen inte uppfattar saken riktigt på samma sätt idag har länge stått klart för myndigheterna i landet och man har därför bedrivit upplysningskampanjer med syfte att de egna medborgarna ska framstå som mer civiliserade, fr.a. nu inför OS. Inom Kommunistpartiet finns t.o.m. en speciell kommitté mot ociviliserat beteende.

TEXT OCH FOTO: BERTIL LUNDAHL

Kommer man till Peking via flygplatsen och sedan (förhoppningsvis) undkommer dem som försöker få en att ta en alldeles för dyr taxiresa in till staden, så blir det första mötet med Kina trafiken. I den kör bilarna om på den sida där det är ledigt och huvudprincipen är att ta för sig så mycket som möjligt och att sedan vara beredd att stanna på den sista tiondelen av en sekund. Det fungerar rätt bra och det inträffar inte så många olyckor som man skulle kunna befara. Men det har ingenting med hövlighet att göra.

Är man fotgängare bör man se upp eftersom övergångsställen mer verkar vara en form av dekoration i vägbanan än ett ställe där man kan passera säkert. Nu är fotgängarna inte heller några mönstertrafikanter då de gärna går mot rött ljus även om det kommer bilar. För att förhindra detta och få trafiken att flyta bättre har fler trafikövervakare utrustade med flaggor och visselpipor satts in i gatukorsningarna. Det har lett till bättring.

Men det behövs nog övervakning för att trafiken ska fungera. En kines på besök i Sverige frågade mig: Stannar verkligen bilarna vid rött ljus även om det inte står någon polis där?

Köandet

Att bilister tränger sig in i köer tillhör det normala beteendet. Tyvärr gäller samma sak när folk inte sitter i bil. Det

är just en av de saker som myndigheterna skjuter in sig på inför OS eftersom de är medvetna om att här finns mycket att jobba med. När jag kom till Kina som student 1979 var en av de saker som var mest slående att alla trängde sig. Skulle man åka buss försökte alla stiga på samtidigt som alla steg av. I teorin gällde parollen ”först av sedan på” (xian xia hou shang) men i praktiken var det ett allas krig mot alla där barn och gamla lämpligen höll sig undan. Och så kan det fortfarande vara på sina håll även om jag tycker det har blivit bättre i städer som Peking och Shanghai. I Peking har jag vid ett tillfälle till och med sett folk som stod i en lång kö på trottoaren och väntade på bussen utan att det fanns några räcken att inordna sig efter! Men fortfarande måste man oftast vara beredd att försvara sin plats och inte lämna minsta lucka som någon kan tränga sig in i när man köar.

Spottandet

Spottandet tillhör också de fenomen som lyfts fram inför OS, men kampanjer och böter mot det har förekommit länge, inte minst i samband med sars 2003. Den torra och dammiga luften i Peking bidrar säkert till att man lätt får problem med halsen, men det hindrar inte att det är oaptitligt med de loskor som man riskerar att trampa i om man inte ser upp. Förr fanns mycket spottkoppar utplacerade men trots det kunde man se folk spotta t.ex. på teatern,

"Jag köar, jag lämnar bövligt företräde, jag är glad" förklarar den här skylten på en tunnelbanestation i Peking. Den är uppsatt av Pekings tunnelbanas kontor för uppbyggnad av andlig civilisation.

där golvet av förklarliga skäl bestod av cement. En kinesisk specialitet som man knappast kan undgå att stöta på är den mycket ljudliga harklingen, som ibland låter som om den kom ända nere från skorna. Man kan räkna med att kampanjer mot spottning kommer att ytterligare intensifieras inför OS med större övervakning av medborgarna och fler som blir bötfällda. Enligt en opinionsundersökning är

spottning det som Pekingborna själva mest störs av, så nu är det upp till bevis att man menar allvar för egen del också.

Toalett-kulturen

Ett annat sanitetsproblem som man också jobbat en del med under senare år är toaletterna, där renligheten ibland kan lämna mycket att önska. Ett steg var att stå som värd för

Övre bilden: En fyrstjärnig toalett i Peking.

Undre bilden: "Ett litet steg framåt är ett stort steg framåt för civilisationen" står det över urinoaren på en herrtoalett i Peking. I Sverige brukar motsvarigheten lyda: "Den är inte så lång som du tror" eller "Akta skorna".

Världstoallettorganisationens möte i Peking 2004. I huvudstaden har man nu också infört ett rangsystem med stjärnor för toaletter. Man kan räkna med att mycket kommer att satsas på att förbättra eller förnya toaletterna inför OS. På herrtoaletterna, där det lätt bildas en liten sjö på golvet nedanför urinoaren, har man på vissa ställen numera en skylt som travesterar Neil Armstrongs berömda ord. "Ett litet steg för en människa, ett gigantiskt kliv för mänskligheten" – den kinesiska toalettvarianten säger "Ett litet steg framåt är ett stort steg framåt för civilisationen".

Nedskräpning

Det finns förstås papperskorgar i Peking och på många ställen kan man t.o.m. sortera det man kastar i återvinningsbart, plast o.s.v. Man ser också renhållningsarbetare i aktion med kvastar här och där. "Så rent här är", är en kommentar man ofta kan höra från resenärer när man vandrar på ställen som ofta besöks av turister. Och det stämmer att det på sådana ställen kan vara mycket rent. På Himmelska fridens torg kan man se renhållningsarbetare som skrapar tuggummin från stenbeläggningen. Men man behöver inte gå så långt för att också se den motsatta bilden d.v.s. nedskräpningen. "Är det ingen som bryr sig om att det är så skräpigt" kan frågan då i stället bli. Och det gör man i många fall inte. Men det tillhör de problem som uppmärksammats av myndigheterna inför OS och även här kan man räkna med att mycket kommer att göras för att bättra på intrycket av staden.

Språklig renhållning

Något som slår den engelskkunnige Kinabesökaren är den märkliga engelska, "Chinglish", som man ofta stöter på. I *Kinarapport* 3/2006 hade vi en artikel som berörde detta och där kunde man t.ex. läsa om ett bostadsområde med lyxlägenheter som kallades "The Perfection Concentration Camp" på engelska. Nu ska myndigheterna också ta itu med detta, som lätt får utlänningar att dra på munnen. Men mer bekymrade är man över det grova språk, som i och för sig de flesta utlänningar inte förstår, men som ändå kommer över många Pekingbors läppar. Kinesiskan är till skillnad från svenskan rik på svordomar som har med sex att göra och den man riktat in sig på framför allt är den s.k. huvudstadssvordomen (jingma) som på kinesiska heter shabi (en diskretare version är shaB) som på ren svenska betyder "dumma fitta". Den hörs ofta i trafiken om medtrafikanter man ogillar, men på nätet har man också kunnat läsa om missnöjda kinesiska åskådare vid asiatiska spelen i Doha som skrikit i kör åt en badminton-domare att han var en shabi.

Högljuddheten

Redan när svensken Pehr Osbeck kom till Kina på 1700-talet noterade han att kineserna var "gapsamma" och det är något som myndigheterna i Kina noterat att även många andra utlänningar tycker. En norsk professor i kinesiska skrev en gång en artikel om kineserna som "Det larmende fellekap". "Är de arga på varandra?" frågar ibland resenä-

Här skrapas tuggummin bort från Himmelska fridens torg. Detta är en av de platser där man lägger sig vinn om att hålla rent.

rer. ”Nej, det är bara vanlig samtalston för en del”, svarar jag då. Jag måste medge att högljuddheten är en av de saker som irriterar mig mest efter en tid i Kina. Som t.ex. när jag besökte det daoistiska berget Qingchengshan i Sichuan i våras. Där kunde man åka i en öppen linbana omgiven av de gröna bergen, ett landskap som hade varit betagande om inte en person i vagnen bakom känt sig manad att skrika och gapa hela tiden. I vagnen framför satt, apropå nedskräpning, en person som när han rökt färdigt kastade sin glödande fimp rakt ut i naturen mitt i detta världskulturarv, där det förstas rådde rökförbud.

Vid Zhang Yimous imponerande utomhusföreställning ”Liu Sanjie” i Yangshuo hittar man också avskräckande beteende. Där pratas det högljutt i mobiltelefon under föreställningen och åskådare som kommer för sent och går för tidigt hör till vanligheterna.

Förklaringar

Den som kommer till Kina och förväntar sig att möta en massa hövliga konfucianska gentlemän eller naturälskande daoistiska visa människor, får alltså ganska snabbt revidera den bilden.

Det betyder emellertid inte att hövligheten inte existerar. Det som skiljer Kina från Sverige är att i Kina har man mer uppenbart två olika förhållningssätt till sina medmänniskor. De som tillhör den egna kretsen eller dem som har betydelse för ens karriär visar man ofta större hövlighet och omtänksamhet mot än vad svenskar gör. Men de som står utanför känner man inget ansvar för. Dem struntar man i på ett annat sätt än vad vi gör.

För att återknyta till den tidigare nämnda bussåkningen så kan man se ”brottning” med främlingar för att ta sig upp på bussen för att få en sittplats. Men man kan också

På vissa ställen är det skräpigt, som här inte så långt från Sommarpalatsets norra utgång.

se två närstående som försöker ”brotta ner” den andre på sittplatsen. Det speglar den skillnad i syn på medmänsklighet som finns i konfucianismen respektive kristendomen. I konfucianismen är medmänsklighet något som man främst visar familjen och de närmaste och ju längre bort från dessa man kommer desto mer tunnas den ut. Kristendomens budskap är snarare att älska din nästa såsom dig själv, oavsett vem denne är.

Detta kan vara en förklaring till att man känner mindre ansvar för sitt beteende när man vistas i offentliga miljöer bland främmande människor. En annan förklaring kan vara att i den kinesiska kulturen är chefen den som ska bestämma allt och vara den ansvarige. Enskilda initiativ från underordnade uppmuntras inte, och inte heller att de tar eget ansvar. I en sådan kultur är det naturligt att denna ansvarslöshet också utsträcks till andra sammanhang t.ex. när man vistas ute bland främlingar. Om inte makten i form av någon auktoritet är närvarande kör man därför sitt eget race och struntar i betydligt högre grad än svenskar i om man bryter mot förbud eller regler.

Att myndigheterna försöker uppfostra medborgarna till bättre beteende är inget nytt, men det intensifieras förstås nu när hela världen ska komma på besök. Traditionellt sett talade man om de styrande som far-och-mor-ämbetsmän (fumuguan) och i detta låg då också att de skulle uppfostra folket ungefär som man uppfostrar barn i en familj.

Detta uppfostringsprojekt pågår än idag via högtalare eller i form av skriftliga uppmaningar. Stiger man på en stadsbuss i en modern storstad som Shanghai ser man text med diverse förmaningar om hur man ska bete sig när man åker buss på den plats där vi har reklam eller trafikinformation. När jag nyligen åkte i

de nya sovvagnarna mellan Xi’an och Peking kunde jag också konstatera att inte ens där kunde man undkomma Kommunistpartiets kampanj ”Åtta ära, åtta skam” som Björn Kjellgren skrev om i *Kinarapport 4/2006*. Texten ”Sätt en ära i att älska fosterlandet, skäms över att utsetta fosterlandet för fara eller harm..., Sätt en ära i hårt arbete, skäms över lathet..., Sätt en ära i att lyda lagar och förordningar, skäms över lagbrott och överträdelser o.s.v.” rullade fram på en skylt. Risken är förstås att barnen-folket slår dövörat till om man ständigt utsätts för diverse förmaningar.

Med tanke på att många utlänningar kommer till Kina kan det vara på plats att nämna att man som utlänning ofta blir bättre behandlad än den vanlige kinesen, trots att man är främling. Resenärer i Kina blir som regel vänligt bemötta och upplever inte heller att stämningen är hotfull när man rör sig ute på stan. Våld mot utlänningar är ovanligt. Däremot kan man bli bestulen eller lurad, men det kan ju hända på många andra ställen i världen också.

Sådana här skyltar väcker en viss munterhet bland utlänningar. Den övre upplyser om att Hongqiao i Shanghai är en civiliserad flygplats. Den undre talar om att här säljs buddhistiska prylar, fast på ett något omständligt sätt.